# Rapportage evaluatie startersregeling

## Inhoud

Rapportage evaluatie startersregeling ..... 1
context ..... 2
Algemene toelichting bij de regeling: ..... 2
Onderzoeksvraag ..... 2
Aanpak ..... 2
Korte beschrijving per project ..... 4
Aard van de projecten ..... 7
Verloop van de projecten ..... 7
Aantal bereikte startende ondernemers ..... 8
Duurzaamheid en financiële onzekerheid op lange termijn ..... 8
Overige thema's ..... 9
Thema: Lokaal karakter vs schaalvoordelen ..... 9
Thema: Rol van de provincie ..... 10
Thema: online tooling ..... 10

# Context

De provinciale startersregeling heeft gelopen van 2017 tot 2020, op dit moment (najaar 2021) wordt een nieuwe regeling opgestart.

## Algemene toelichting bij de regeling:

*Startende ondernemers brengen dynamiek, vernieuwing en nieuwe werkgelegenheid in onze regionale economie. De provincie wil, samen met regionale partners en gemeenten, de startende ondernemers in Overijssel optimaal faciliteren om overlevingskansen van starters te vergroten, groei te versterken en ondernemerschap meer en meer aan te jagen. Daarbij is het belangrijk dat de startende ondernemer gemakkelijk toegang krijgt tot beschikbare ondersteuning en informatie.*

De regeling betreft het realiseren van een duurzame eerstelijns ondersteuningsstructuur voor startende ondernemers.

De subsidie is aangevraagd door een gemeente. De gemeente werkt samen met minstens één ondernemersorganisatie en de ondersteuning is toegankelijk voor een brede doelgroep startende ondernemers. Deze ondersteuning blijft minstens 3 jaar in stand.

De activiteiten zijn gericht op: netwerkvorming, kennisdeling, informatievoorziening en bijeenkomsten.

(paragraaf 6.24 uitvoeringsbesluit subsidies Overijssel 2017)

## Onderzoeksvraag

Gevraagd is om de uitgevoerde maatregelen te beschouwen. Men is geïnteresseerd in wat is gedaan en wat het bereik hiervan is geweest. Daarnaast is het interessant om eventuele leerpunten hieruit te halen.

Er is expliciet aangegeven bij verlening dat er achteraf geen verantwoording hoeft plaats te vinden. Daarom is deze evaluatie niet bedoeld om een oordeel te vellen over de prestaties van de verschillende hubs.

## Aanpak

Gekozen is om met alle hubs / gemeenten waar subsidie aan is verleend te spreken. Tussen de aanvragen zitten grote verschillen wat betreft de geplande projecten. Dit maakt een eenduidige dataverzameling via bijvoorbeeld een enquête lastig. Een gesprek biedt de mogelijkheid tot snel maatwerk.

Verder was bekend dat enkele projecten gedurende de looptijd waren gewijzigd. Niet alle projecten zijn dus verlopen zoals verwacht. Een gesprek geeft dan flexibiliteit en mogelijkheid tot doorvragen.

De volgende onderwerpen zijn aan bod gekomen:

- Het verloop van het project en de eventuele verschillende onderdelen daarvan
- De waardering van de deelnemers voor het project
- De waardering vanuit de gemeente en de hub (was men dus tevreden) // formulering
- Het bereik van het project
- De duurzaamheid / toekomstbestendigheid van het project.

Tijdens de gesprekken is gebleken dat het soms lastig was om de specifieke projecten los te zien van de algemene activiteiten van de hub. Of in sommige gevallen is was er sprake van het ‘opplussen’ van bestaande activiteiten waardoor ook de specifieke bijdrage van de subsidie moeilijk los te beschouwen was van de algemene activiteiten.

Gesprekken hebben waar mogelijk plaatsgevonden met zowel een vertegenwoordiger van de lokale hub en van de gemeente. In een enkel geval was er niet sprake van dergelijke duidelijke samenwerking. De gemeente Steenwijkerland heeft samengewerkt met een aantal ondernemersorganisaties, aangegeven werd dat het de gemeentelijke contactpersonen het meest complete beeld hadden. In een groot deel van Twente is juist gezamenlijk subsidie aangevraagd, het project is uitgevoerd door de ROZ-groep. Daarom is alleen gesproken met deze organisatie.

In een aantal gevallen is diegene die op dit moment bezig is met het startersbeleid bij de gemeente niet betrokken geweest bij de aanvraag van de subsidie of zelfs bij de uitvoering van het project. Hetzelfde geldt een enkele keer voor de vertegenwoordiging van de ondernemersorganisatie. In dat geval kon niet altijd alle informatie worden opgehaald. In het geval van Twenterand is besloten om alleen te spreken met de vertegenwoordiger van de ondernemersorganisatie.

## Korte beschrijving per project

| | | |
|---|---|---|
| GEMEENTE DEVENTER | **Deventer, stad van startende ondernemers!** | Gemeente Deventer & Ondernemershuis Deventer, MKB Deventer |
| De oorspronkelijke aanvraag was voor het doen van ondernemersgesprekken en het maken van 18 filmpjes op een eigen Youtube-kanaal. Na het aantreden van een nieuw bestuur bij het ondernemershuis heeft een herevaluatie plaatsgevonden (o.a. dmv bevraging lokale ondernemers). Naar aanleiding daarvan is besloten om het project te wijzigen en het geld in te zetten op verbeteren bestaande website, het verzamelen en bundelen van informatie. Verwacht werd dat dit een breder publiek zou bedienen. | | |
| **Evaluatie / feedback:** Continue bevraging van 'klanten' over tevredenheid | | |
| **Bereik:** xxxx bezoekers op de website | | |
| GEMEENTE HARDENBERG | **Projectplan duurzame ondersteuning startende ondernemers gemeente Hardenberg** | Gemeente Hardenberg & Ondernemershuis vechtdal, Startershuis Doen |
| Genoemde projecten zijn: ontwikkeling e-learning, netwerkevenementen, startersdagen. Aangegeven wordt dat in het algemeen gesproken kan worden over het 'opplussen' van de basisfinanciering die men krijgt. Men merkte dat de basis (intakegesprekken, huisvesting) soms aanleiding gaf tot verdieping. Met behulp van deze subsidie kan deze verdieping zelf worden gedaan in plaats van doorverwijzen. Voorbeeld is masterclass DOEN! over o.a. het omgaan met tegenslag en daaraan gekoppelde evenementen. Een ander voorbeeld is dat met de subsidie het mogelijk is om een werkbezoek bijvoorbeeld op te plussen naar een daadwerkelijk netwerkevenement, waarop weer allerlei ontmoetingen zijn met collega-ondernemers, maar ook andere partijen.<br><br>Bovengenoemde resultaten gelden voor zowel Hardenberg als Ommen | | |
| **Evaluatie / feedback:** 2 jaar geleden onderzoek i.o.v. gemeente Hardenberg met positieve resultaten | | |
| **Bereik:** Elke starter welkomstpakket (basis is lijst KvK), +/- 1.500 ondernemers in 4 jaar.<br>Diverse evenementen met 100-250 deelnemers (niet allen starters)<br>Diverse masterclasses met +/- 10 deelnemers<br>8-9 intervisiesessies<br>300-400 intakegesprekken met starters (fysiek of digitaal) | | |
| GEMEENTE HENGELO. Aanvraag voor eigen gemeente en 11 andere | **Het boosten van startend ondernemerschap in Twente** | Twentse gemeenten & ROZ-groep |
| Aanvraag is gebundeld voor een aantal Twentse gemeenten en uitgevoerd door de ROZ-groep. De ROZ-groep voert ook al een deel van de ondernemersondersteuning voor deze gemeenten uit (BBZ, loketfunctie). Project was 1) digitale tools, 2)netwerken en bijeenkomsten, 3) sociaal ondernemerschap. De eerste twee hangen met elkaar samen: Een digitaal platform voor kennis, informatie, tools en een netwerkfunctie met agenda en digitale visitekaartjes. Met het laatste wordt de brug geslagen naar fysieke bijeenkomsten. Het sociaal ondernemerschap bestaat uit bijeenkomsten, trainingen en een traject met Saxion en ROC Twente | | |
| **Evaluatie / feedback:** Tools zijn gebaseerd op bestaand onderzoek waaruit blijkt dat ondernemers er veel aan hebben. | | |
| **Bereik:** 1000-2000 unieke bezoekers per maand op de website als geheel. Geen beeld of iedereen die het nodig heeft bereik is. Zo groot mogelijk bereik door promotie via sociale media en het actief onder de aandacht te brengen bij andere partijen. | | |
| GEMEENTE OMMEN | **Projectplan duurzame ondersteuning startende ondernemers gemeente Ommen** | Gemeente Ommen & Startershuis Doen |

| | | |
|---|---|---|
| Zie Hardenberg | | |
| | | |
| GEMEENTE RAALTE | **Project App 'Start je bedrijf in Raalte'** | Gemeente Raalte & ZPRaalte, andere ondernemersverenigingen |
| Initieel ingezet op twee sporen: mobiele app voor informatievoorziening en een fysiek startersloket 'bemand' door ZP-Raalte. De provinciale subsidie was bedoeld voor de app, de gemeente heeft het startersloket gefinancierd. Echter, de app heeft niet gebracht wat men verwachtte, daarom is in overleg met de provincie het budget dat over was ook in het startersloket gestoken. Conclusie over de app was dat deze alleen voorzag in een algemene behoefte tijdens de echte start van de ondernemer, al vlak daarna was er meer behoefte aan meer persoonlijk contact en informatieuitwisseling. De app was ontwikkeld samen met de gemeente Zwolle. | | |
| **Evaluatie / feedback:** informeel feedback gevraagd over de app, er is aangegeven dat er al snel geen relevante / nieuwe informatie op te vinden was.<br>Startersbijeenkomsten jaarlijks geëvalueerd voor gemeente (want in beginsel gefinancierd door gemeente) | | |
| **Bereik:** app 50 tot 100 downloads (Android), iOS onbekend | | |
| GEMEENTE RIJSSEN-HOLTEN | **Toegangspoort naar succesvol ondernemen** | Gemeente Rijssen-Holten, incidentele samenwerking met ondernemersverenigingen |
| De subsidie is voornamelijk besteed aan het organiseren van de Dag van de Ondernemer en de Businessvoice (waarbij starters werden gekoppeld aan ervaren ondernemers).<br>Met stoppen van het centrum voor jonge ondernemers medio 2019 is een aantal elementen waarvoor subsidie is verleend gestopt, zoals startersbijeenkomsten en kennisdelen. Het is de bedoeling dat er een vervangende faciliteit hiervoor komt, maar deze is er nog niet.<br>Als laatste is er het onderdeel 'ontwikkelingsprogramma's voor ICT en Techniek'. De gemeente werkt op dit gebied samen met onderwijsinstellingen en de provincie. Echter, dit valt niet meer direct onder deze subsidie.<br>Aan de kant van de gemeente hebben personele wisselingen plaatsgevonden. | | |
| **Evaluatie / feedback:** niet gedaan | | |
| **Bereik:** georganiseerde evenementen als de dag van de ondernemer waren succesvol, veel deelnemers en publiek.<br>Men heeft de indruk dat de afgelopen jaren niet iedereen is bereikt die bereikt had kunnen / moeten worden. Dit komt deels doordat er de afgelopen geen faciliteit als een startershuis of ondernemershuis was. Men verwacht dat met het realiseren van het Kenniscentrum dit weer zal verbeteren. Een dergelijke faciliteit wordt hiervoor wel belangrijk geacht. | | |
| GEMEENTE STEENWIJKERLAND | **Duurzame ondersteuning startende ondernemers regio Steenwijkerland** | Gemeente Steenwijkerland & KNS en ZME |
| De gemeente geeft het startersbeleid grotendeels zelf vorm. Er wordt niet samengewerkt met een enkele partij zoals een ondernemersvereniging. Dit omdat Steenwijkerland een grote gemeente is die uit veel kernen bestaat en er daarom ook veel verschillende ondernemersverenigingen e.d. kent. Per project wordt de samenwerking gezocht die op dat moment voor de hand ligt.<br>Aangegeven wordt dat er niet de intentie is dat de ontplooide activiteiten per se lang doorlopen. Men past zich aan aan de behoeftes die men op dat moment constateert. Zo is er in coronatijd online dienstverlening ingekocht waar startende ondernemers gebruik van konden maken. | | |
| **Evaluatie / feedback: //** | | |
| **Bereik: //** | | |

| | | |
|---|---|---|
| GEMEENTE TWENTERAND | **Duurzame eerstelijns ondersteuningsstructuur voor startende ondernemers** | Gemeente Twenterand & Ondernemershuis Twenterand |
| Met behulp van de subsidie zijn Kennissessies en startersavonden georganiseerd. Daarnaast is er een avondschool georganiseerd (Qredits), welke starters ondersteunt bij allerlei (praktische) zaken.<br>Corona heeft wel veel invloed gehad. Men ziet minder animo voor online bijeenkomsten. Deze zijn geen vervanging voor fysiek. Uiteindelijk haal je uit fysiek meer energie als deelnemer, dus kom je ook sneller. | | |
| **Evaluatie / feedback:** geen evaluaties als zodanig uitgezet. Wel reacties gekregen dat men positief is en het animo is over het algemeen groot. | | |
| **Bereik:** kennissessies wisselende deelname, van 10 tot 80 deelnemers. Deelnemers aan activiteiten zijn soms actief geworven uit het netwerk, op geattendeerd. | | |
| GEMEENTE ZWOLLE | **Zwolle Start App** | Gemeente Zwolle |
| Het project bestond uit een app voor informatievoorziening aan startende ondernemers. Deze app is uiteindelijk niet lang gebruikt door de gemeente. Personele wisselingen hebben er voor gezorgd dat deze enigszins uit het oog is verloren. Achteraf trekt met de conclusie dat de app te algemene informatie biedt. Daarnaast is het beheer van een dergelijke app belangrijk om deze relevant te houden, maar het is lastig als gemeente om dit beheer goed te organiseren.<br>App samen ontwikkeld met de gemeente Raalte. | | |
| **Evaluatie / feedback:** er is niet actief gezocht naar feedback. Initiële reacties waren positief, maar downloadcijfers laten zien dat de app niet veel gebruikt is. | | |
| **Bereik:** app 50 tot 100 downloads (Android), iOS onbekend | | |

## Aard van de projecten

Voor deze regeling hebben gemeenten samengewerkt met ondernemersorganisaties. In een aantal gemeente bestond deze samenwerking al. De ondernemersorganisatie heeft meestal een loketfunctie voor eerstelijns ondersteuning: faciliteiten welke aansluiten bij de vraagstukken van startende ondernemers.

De manier waarop de middelen hiervoor zijn ingezet is veelsoortig. Er zijn enkele categorieën te onderscheiden:

- het bekostigen van specifieke activiteiten,
- het bekostigen van personele inzet/uren van de HUB voor een specifieke taak (bv loketfunctie),
- het 'opplussen' van bestaande activiteiten die anders ook hadden plaatsgevonden om meer ondernemers te kunnen bereiken / deze aantrekkelijker te maken.

De activiteiten moesten worden gericht op: netwerkvorming, kennisdeling, informatievoorziening en bijeenkomsten.

- Netwerkvorming:
    - Digitaal: visitekaartjes, agenda met evenementen
    - Fysiek: (netwerk)bijeenkomsten, werkplekken voor startende ondernemers, ondernemersvoice (koppelen starters en ervaren ondernemers)
- Kennisdeling / informatievoorziening:
    - Digitaal: informatie over wetten en regelgeving, instrumenten voor verbeteren van het bedrijf (bv opstellen bedrijfsplan). Soms zelf ontwikkeld, soms gekopieerd, soms verwijzingen naar elders.
    - Fysiek: workshops, lezingen, werkbezoeken, trainingen (in coronatijd soms digitaal)

## Verloop van de projecten

Over het algemeen is men tevreden over de projecten hoe de projecten zijn verlopen. Er zijn weinig evaluaties uitgevoerd buiten deze subsidieregeling om. Waar dit wel is gedaan, was dit meestal onderdeel van de gemeentelijke financiering. Wel geeft men eigenlijk bij alle projecten aan dat er positieve reacties zijn op de uitgevoerde projecten / activiteiten.

Het zijn ook deze informele geluiden die soms aanleiding zijn geweest om projecten voortijdig te beëindigen dan wel aan te passen. Dit was bijvoorbeeld zo bij de app van Raalte, waar na een informele peiling bleek dat deze niet alleen weinig gebruikt werd, maar dat deze ook niet voldeed aan de behoefte van de starters. Uiteindelijk is het provinciale geld ingezet voor fysieke/persoonlijke activiteiten zoals intakegesprekken.

Een ander voorbeeld was de gemeente Steenwijkerland waar men tijdens corona het provinciale geld heeft ingezet voor digitale (coachings)sessies voor startende ondernemers. \

Er kan gesteld worden dat de digitale projecten (youtubekanaal, app, digitale platforms) veelal zijn omgebogen naar een meer traditionele vorm (website icm fysieke activiteiten) of zijn stopgezet. Alleen de Twentse ROZ-groep heeft uiteindelijk het oorspronkelijke digitale platform vormgegeven zoals de oorspronkelijke bedoeling was.

Naast deze grote aanpassingen, waren er ook kleinere veranderingen. Vooral in het kader van de coronamaatregelen zijn veel activiteiten uitgesteld of omgezet naar een digitale variant.

Aangegeven is dat de rol van de provinciale medewerkers bij deze aanpassingen positief was. Er werd meegedacht en er was ruimte voor het inzetten van subsidiegeld voor andere zaken dan waar het oorspronkelijk voor was aangevraagd.

## Aantal bereikte startende ondernemers

De werkgebieden van de HUB's / de gemeenten verschillen in grootte en karakter, daarnaast zijn er al de geconstateerde verschillen in aanpak. Daarom is naast de absolute aantallen het bereik ook belangrijk: heeft men iedereen bereikt die men hoopte te bereiken en/of heeft men het gevoel er het 'maximale uit te hebben gehaald'.

Voor deze evaluatie is het lastig dat voor veel projecten geldt dat ze niet exclusief met provinciaal geld zijn gefinancierd, of zich bevinden in breder scala aan activiteiten. Het is dan lastig om te beoordelen of het bereik van dit specifieke project 'voldoende was'. Uitspraken over het bereik gingen over het algemeen dan ook over het gehele scala aan activiteiten van de hub.

Zo goed als alle hub's geven aan dat het lastig is de omvang van de doelgroep te bepalen. Het is lastig om uit bijvoorbeeld KvKgegevens de starters te identificeren, daarnaast heeft ook niet iedere starter hulp nodig. Er zijn ruwweg twee manieren zichtbaar om hiermee om te gaan:

1) **Aanbod gedreven:** proberen zoveel mogelijk startende ondernemers aan te schrijven / te benaderen en er vervolgens vanuit gaan dat deze bekendheid er ook toe zal leiden dat men het loket / de hub zal benaderen. Vaak wordt KvK informatie gebruikt om de starters te identificeren en breed naar alle startende ondernemers te communiceren - informeren.
2) **Vraag gedreven:** Er vanuit gaan dat iemand die hulp nodig heeft deze actief zal zoeken en er vervolgens vanuit gaan dat deze de HUB / het loket zal weten te vinden. Het lokale netwerk van de hub en de vindbaarheid op het internet zijn dan belangrijk.

In beide gevallen wordt meestal geïnvesteerd in zichtbaarheid van de hub, zowel online als bij bijeenkomsten. Vaak is er sprake van een combinatie van de twee manieren van werken.

De eerstelijns ondersteuningsfunctie biedt veel kansen, omdat op die manier de starters die zoeken naar hulp in ieder geval gevonden worden.

Er wordt erkend dat niet iedere starter bereikt kan worden. Niet iedereen wil hulp, of beseft niet dat hij/zij hulp kan krijgen, of vindt deze al via een andere weg.

Uiteindelijk wordt meestal aangegeven tevreden te zijn met het bereik van de projecten. Activiteiten zijn redelijk tot goed bezocht en men heeft het gevoel het maximale er uit gehaald te hebben, al dan niet als resultaat van een actieve zoektocht naar starters. Dit komt ook door de flexibele insteek van de betrokken organisaties: als er geconstateerd wordt dat de opbrengt van een activiteit tegenvalt wordt er vaak bijgestuurd door het aanbod aan ondersteuning voor starters aan te passen. Zo zijn er veel fysieke bijeenkomsten onder Covid aangepast naar digitale ondersteuningsvormen.

## Duurzaamheid en financiële onzekerheid op lange termijn

De subsidieregeling vroeg om startersondersteuning van minimaal 3 jaar. Zowel vanuit de gemeenten als provincie wordt geconstateerd dat startersondersteuning belangrijk zal blijven. Men kijkt dus ook verder dan deze drie jaar.

Het tijdelijk karakter van subsidies maakt het lastig om ver vooruit te kijken omdat de financiering hiermee onzeker is. Dit doet veronderstellen dat de betrokken hubs het duurzame karakter van de ondersteuning mogelijk somber inzien. Echter, in bijna alle gevallen wordt aangegeven dat men er vanuit gaat dat het mogelijk blijft om in enige vorm activiteiten te kunnen blijven ontplooien. Men

verwacht vaak wel ergens een potje te zullen vinden via gemeente of provincie. De behoefte bij starters zal blijven bestaan en men verwacht dat er daardoor ook altijd enige politieke wil zijn om hierbij betrokken te zijn.

Men is zich bewust dat de omvang van de startersondersteuning sterk afhankelijk is van politieke prioriteiten van gemeenten. Omdat de middelen voor startersondersteuning onder het economisch beleid vallen is de financieringszekerheid minder dan voor (gemeentelijke) wettelijke taken, zoals bijvoorbeeld het sociaal domein. Sommige hubs verbinden dan hun startersbeleid met andere beleidsdoelen (leefbaarheid (Twenterrand), sociaal domein (bbz voor ROZ – samenwerking met woningbouwcoropraties voor Deventer…)) om zo aan kracht te winnen. Dit geeft ook een verscheidenheid aan inkleuring van het startersbeleid door de verschillende hubs

Er wordt meerdere malen aangegeven dat het doorzetten van specifieke activiteiten niet het doel is van de hub, het doel is inspelen op de behoeftes die er op dat moment zijn. Jaar op jaar kunnen er dus ook andere activiteiten ontplooid worden, waarbij mogelijk ook weer andere wijzen van (financiële) ondersteuning horen.

Een uitzondering hierop is de ondersteuning in de vorm van huisvesting. Deze is relatief kostbaar, er moet immers voor een fysieke locatie gezorgd worden. Het is lastig om dit kostenneutraal te doen. Daar waar dit wordt gedaan is men onzeker of dit in stand gehouden kan worden. In bijvoorbeeld Twenterand wordt aangegeven dat deze activiteit binnen afzienbare tijd zal stoppen, omdat de ondersteuning vanuit de gemeente stopt terwijl in Deventer men juist inzet op een breedfysieke ondernemersloket.

Andere hubs krijgen ook via andere kanalen middelen. Zo voert de ROZ-groep ook de bbz-regeling uit voor Twentse gemeenten. Dat is een relatief stabiele geldstroom.

## Overige thema’s

Voorgaand zijn thema’s besproken die onderdeel waren van de subsidieregeling: de aard van de projecten, het bereik en de duurzaamheid.

Tijdens de gesprekken kwamen ook andere thema’s voorbij. Soms werden deze door meerdere respondenten onafhankelijk van elkaar benoemd. Dat geeft aan dat ze binnen de context van deze startersregeling een rol spelen. Deze thema’s worden hieronder kort besproken. Ze zijn dus niet uitputtend besproken en waren ook niet automatisch onderwerp van gesprek.

### Thema: Lokaal karakter vs schaalvoordelen

Diverse malen wordt tijdens de gesprekken benoemd dat het lokale karakter van de hubs belangrijk is. Men geeft aan dat er soms een reflex is (vanuit bijvoorbeeld de provincie) om zaken te bundelen, bijvoorbeeld door meerdere gemeente te laten samenwerken. Doel is dan efficiënt gebruik van middelen.

Er wordt aangegeven dat lokale aanwezigheid, vaak gepaard aan een fysiek ondernemersloket, een must is. men zoekt toch snel in de eigen omgeving de ondersteuning en kennis. Lokaal zijn er ook de netwerken van al bestaande ondernemers, het is makkelijker leren van en samenwerken met iemand in de buurt. Het lokale karakter maakt het ook laagdrempelig.

Bundelen kan positief zijn. In het geval van (digitale)productontwikkeling, zoals bijvoorbeeld bij de ROZ-groep, biedt de bundeling de mogelijkheid om veel uren en geld hier in te steken. Dit zorgt voor professionalisering van de inhoud van generieke ondersteuningsinstrumenten.

Verder zijn er ook zaken die algemeen zijn, zoals landelijke regelgeving en zaken zoals het ontwikkelen van een goed businessplan. Echter, ook dan wordt meerdere malen aangegeven dat het goed is als het lokale platform daar naar verwijst of zelf op enige manier de weg daarin wijst. Zeker op het digitale vlak kan wel veel geleend / gekopieerd worden. Zo zijn er in Raalte bijvoorbeeld plannen om delen van het ROZ-platform te gebruiken. In Deventer maakt men gebruik van tools die dezelfde bron hebben als die van het ROZ.

Men wijst ook op de Kamer van koophandel, die destijds haar regionale kantoren heeft gesloten om online verder te gaan. Men ziet nu toch weer een beweging van de KvK naar meer regionale / lokale aanwezigheid.

Een aantal malen wordt benadrukt dat het lokale karakter weliswaar belangrijk is, maar dat het wel goed is de hub's onderling contact hebben en zo van elkaar kunnen leren en waar nodig samen optrekken. In deze context wordt de provincie ook als zeer positief ervaren. Zij neemt hier een verbindende rol in en zonder de provincie zou tussen sommige hubs mogelijk geen contact zijn, omdat ze te verschillend van karakter zijn.

### Thema: Rol van de provincie

Rondom de startersondersteuning is de rol van de provincie in ieder geval die van financierder. Men is blij dat de provincie geld beschikbaar stelt. Gemeenten hebben een beperkt budget beschikbaar, dus een extra partij die financiert is belangrijk om meer daadkracht te hebben.

Maar naast de financiële rol wordt ook de verbindende rol benoemt. Al eerder is ter sprake gekomen dat deze regeling, maar ook andere provinciale initiatieven, gezorgd heeft voor contact tussen de hubs dat er anders waarschijnlijk niet was geweest. Dit biedt de mogelijkheid tot kennisuitwisseling en leren, maar ook tot samenwerking.

Men is ook tevreden over de flexibiliteit van de provincie. Meerdere malen kwam naar voren dat bijstellen van de subsidie geen probleem was. Er was altijd de mogelijkheid tot overleg en meedenken.

### Thema: online tooling

Bij veel HUB's / gemeenten is ingezet op het (door)ontwikkelen van online tools. Altijd met de bedoeling om de startende ondernemer een duidelijke, lokaal gewortelde, startplek te geven met informatie vanuit de gemeente, lokale collega-ondernemers. Soms is dit ook nog aangevuld met online tools welke kunnen helpen het bedrijf(splan) te verbeteren.

Uit de verhalen van de verschillende hubs blijkt dat het in stand houden van een dergelijke online omgeving veel werk vraagt. In enkele gevallen heeft zich men hier op verkeken. Het vereist continue aandacht om het product onder de aandacht te brengen en om nieuwe content te maken/plaatsen. Zeker de projecten waar sprake is van een mobiele app (in plaats van een website) is de effectiviteit uiteindelijk gering. Maar weinig mensen installeren uiteindelijk een aparte app. Het is een extra handeling en daarnaast hebben ondernemers deze ook maar kort nodig, je bent tenslotte maar kort 'starter'. Een landingsplek in de vorm van een website, al dan niet verbonden aan de gemeente, lijkt een beter resultaat op te leveren. Hierop zijn dan meestal (verwijzingen naar) instrumenten te vinden om bv het bedrijfsplan te verbeteren.

Kijkend naar de ervaringen van de hubs van de afgelopen jaren biedt een digitale aanwezigheid vooral een verbinding met het lokale: nieuwsberichten, lokale evenementen en toegang tot het lokale netwerk. Daarnaast is het belangrijk dat er meer algemene informatie te vinden is over het starten en (door)ontwikkelen van een bedrijf.

De link met de fysieke, lokale wereld is belangrijk. Daar worden uiteindelijk de contacten gelegd, het meeste geleerd.